

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Правове регулювання інформаційної сфери діяльності в сучасних умовах набуває нечуваної гостроти та виступає як задача, яку давно необхідно було вирішувати. У новому інформаційному суспільстві, що стрімко розвивається, явне відставання в правовому регулюванні нових суспільних відносин спричиняє негайні наслідки, відносить Україну до другорядних держав, які не здійснюють якогось впливу на формування нових принципів та правил життя міжнародної спільноти.

Верховна Рада України в результаті парламентських слухань 07.06.2001 р. визнала незадовільним стан національної безпеки України в інформаційній сфері. Поставлене завдання законодавчо розв'язати проблему забезпечення конституційних прав громадян на інформацію та захисту журналістів і засобів масової інформації від переслідування в суді за критику, підготувати та внести на розгляд Верховної Ради України проекти Концепції розвитку телерадіоінформаційного простору України (друге півріччя 2001 р.), Концепції розвитку в Україні глобальних інформаційних мереж (друге півріччя 2001 р.), Концепції інформаційної безпеки України (перше півріччя 2001 р.), Інформаційного кодексу України.

Як вбачається, важко переоцінити роль та значення створення Інформаційного кодексу України та відповідного формування такої комплексної галузі, як інформаційне право, підготовки юристів відповідної спеціалізації.

Сьогодні в Україні вже напрацьовано великий масив нормативних актів цієї сфери діяльності як загального, так і особливого характеру*.

Однак проблема нормативно-правового регулювання інформаційної сфери діяльності, особливо інформаційної безпеки, залишається невирішеною. Головною причиною тому є неоднозначність у розумінні питань загального, принципового характеру та відсутність ясної, зрозумілої, стабільної політики держави з цього напрямку. Необхідно сформулювати офіційно прийнятні в Україні погляди на стан, цілі, задачі, основні напрямки та першочергові заходи щодо нормативно-правового регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері.

Інформаційна сфера охоплює собою сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, які здійснюють збирання, формування, розповсюдження і використання інформації, а також системи регулювання виникаючих при цьому суспільних відносин. Інформаційна сфера як системостворюючий фактор життя суспільства, активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових безпеки України. Тому при нормативно-правовому забезпеченні повинні враховуватись особливості різних сфер суспільного життя і перш за все в сфері економіки, оборони, правоохо-

* [Див.: Орлов П.І. Інформація та інформатизація: нормативно-правове забезпечення. Науково-практичний посібник. Харків, 2000].

ронної діяльності, внутрішньої та зовнішньої політики, загальнодержавних телекомунікаційних систем, науки та техніки, духовного життя. Обов'язковим спеціальним напрямком повина стати міжнародна співпраця у галузі забезпечення інформаційної безпеки.

Підготовка концепції інформаційної безпеки України повинна забезпечити методологічну основу узгодження діяльності в сфері покращання її правового забезпечення, яка буде використана при формуванні планів законопротворчої діяльності, розробці правових доктрин регулювання правовідносин в різних сферах та за різними напрямками реалізації задач інформаційної безпеки.

Інформаційна безпека характеризується рівнем та станом захищеності різних груп інтересів. Як свідчить світовий досвід, це:

- інтереси, пов'язані із забезпеченням прав та свобод людини та громадянина, які реалізуються в інформаційній сфері;

- інтереси, пов'язані з розвитком вітчизняної індустрії засобів інформатизації, телекомунікацій та зв'язку, забезпечення накопичення, збереження та ефективного використання своїх інформаційних ресурсів;

- інтереси, що пов'язані із забезпеченням безпеки інформаційних та телекомунікаційних систем.

Основний зміст діяльності по забезпеченню інформаційної безпеки – це захист інтересів, які реалізуються в інформаційній сфері, від загроз зовнішнього та внутрішнього характеру.

У кожній з виділених груп загрози можуть проявлятися у різних видах.

Так, у першій групі це:

- неправомірне обмеження органами державної влади та громадськими об'єднаннями конституційних прав та свобод, які реалізуються в інформаційній сфері;

- приховування соціально значущої відкритої інформації;

- використання ЗМІ для обмеження прав людини на вільний вибір переконань;

- пропаганда зразків масової культури, заснованих на культі насильства, таких, що суперечать нормам моралі, прийнятими в Українському суспільстві;

- розголошення відомостей, які складають державну таємницю, та інші таємниці, які охороняються законом, конфіденційну інформацію;

- зловживання свободою масової інформації;

- обмеження законних інтересів людини, які пов'язані з використанням нею результатів своєї інтелектуальної праці;

- протиправне застосування спеціальних засобів впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість;

- зруйнування систем накопичення та збереження культурних цінностей, включаючи архівні фонди;

До другої групи загроз:

- протидія доступу України до найновіших інформаційних технологій;

- протидія рівноправній участі українських виробників в світовому розподілі праці в індустрії інформаційних послуг, засобів інформатизації та інформаційних продуктів;

- технологічна залежність України від зарубіжних країн у сфері інформатизації, загроза виходу за рамки світового технологічного прогресу;
- витіснення із внутрішнього ринку засобів інформатизації, телекомунікації та зв'язку Українських виробників;
- пониження рівня освіти, яке ускладнює підготовку кадрів для розробки, впровадження та використання найновітніших інформаційних технологій.

До третьої групи загроз можна віднести наступне:

- порушення персоналом або сторонніми особами установленого регламенту роботи інформаційних та телекомунікаційних систем і мереж зв'язку, технологій обробки інформації в системах та мережах, отримання несанкціонованого доступу до інформації, яка обробляється;

- вмонтування в апаратні та програмні вироби компонентів, які реалізують функції, непередбачені документацією, а також незаконне впровадження електронних пристроїв перехоплення інформації в технічні засоби обробки, збереження та передачі інформації по каналах зв'язку, в службові приміщення;

- розробка та розповсюдження програм, які порушують нормальну роботу інформаційних систем, в тому числі захисту інформації;

- вплив на контрольно-ключові системи захисту автоматизованих систем обробки та передачі інформації, викрадення ключів та засобів криптографічного захисту інформації;

- розкрадання, перехоплення, знищення або зруйнування машинних або інших носіїв інформації;

- перехоплення, дешифрування та нав'язування спотвореної інформації в мережах передачі відомостей у лініях зв'язку.

Правове забезпечення інформаційної безпеки представляє собою систему правового регулювання суспільних відносин у сфері протидії загрозам національним інтересам України в інформаційній сфері. Сьогодні говорити про узгоджену систему нормативних актів України, які регулюють суспільні відносини по забезпеченню інформаційної безпеки, неможливо. Аналіз цих нормативних актів, міжнародних договорів та зарубіжного законодавства з урахуванням задачі інтеграції до Європейського Союзу та міжнародного інформаційного суспільства взагалі вимагає докладати зусиль до упорядкування термінологічної бази забезпечення інформаційної безпеки.

Недостатнім є також правовий механізм забезпечення діяльності суб'єктів по удосконаленню та підвищенню рівня інформаційної безпеки. А це в свою чергу ставить питання про необхідність постійного моніторингу правозастосовчої практики інформаційної сфери діяльності, її спеціального висвітлення та аналізу, збільшення кількості спеціальних видань з цього напрямку.

Правове забезпечення інформаційної безпеки буде тим більш якісним, чим більш системні характеристики буде мати сукупність нормативних актів, які регулюють цю сферу діяльності. Комплексність підходу при розробці нормативних актів з чітким виділенням міжсистемних зв'язків передбачає врахування всіх аспектів інформаційної безпеки та залучення до вирішення цих питань експертів різного фаху. Це особливо важливо з огляду на те, що

більшість юристів ще мало обізнані в сучасних інформаційних технологіях та перспективах їх розвитку. В Україні взагалі не ставиться на державному рівні питання про створення єдиної системи підготовки кадрів у сфері інформаційної безпеки і інформаційних технологій. Деякі рішення загалом є алогічними. Так наприклад, наказом ВАК України від 13 березня 1997 р. № 86 «Про затвердження Переліку спеціальностей наукових працівників» було передбачено в галузі науки «Національна безпека» за напрямком Інформаційна безпека України спеціальність, за якою присуджується науковий ступінь – юридичні, технічні науки. Зрозуміло, що проблеми правового забезпечення інформаційної безпеки потребують наукових досліджень науковців-юристів. Наказом Вищої атестаційної комісії України від 10 червня 1999 р. № 288 «Про затвердження Переліку спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань» із розділу «Інформаційна безпека держави» (21.00.07) юридичні науки взагалі виключені. Ось тобі світові тенденції та нагальна потреба держави, ось тобі конкретне рішення яке не забезпечує розширення наукових досліджень у сфері правового забезпечення інформаційної безпеки.

На наш погляд, не потребує доведення, але потребує розуміння та врахування той факт, що правові, організаційно-технічні та економічні загальні методи забезпечення інформаційної безпеки держави взаємопов'язані та взаємозалежні. Тільки комплексний підхід до їх використання може дати потрібний результат. А це розробка близько сорока нормативно-правових актів з проблем інформаційної безпеки, і ще більший масив інформаційного законодавства взагалі.

Хотілось би ще раз підкреслити роль держави у вирішенні питань інформаційної безпеки. На нараді «вісімки» лідерів найбільш впливових країн світу, а також Ради Європи в 2000 р. була прийнята хартія глобального інформаційного суспільства, де прямо закріплено, що «задача створення передбачуваної та недискримінаційної політики та нормативної бази, необхідної для інформаційного суспільства, лежить на урядах кожної країни».

Падійшла до редколегії 10.08.2001

*Л.І. Тарусова, декан ф-ту менеджменту
ЦІПІО АПН України*

ЩОДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПРОДУКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Не зважаючи на вражаючі досягнення науково-технічного прогресу, людство зіткнулося з багатьма суперечностями між політикою і людяністю; між людиною і державою; між соціальними цілями і тривалістю життя людини; між совістю і доцільністю; між науково-технічним прогресом і запасом ресурсів та тощо.

Нові інформаційні та інші супертехнології, фантастичні ідеї, віртуальний світ, відкритий космос, цифрове зображення, прагматичне мислення і відсутність суспільно-значимої мети роблять молоде покоління байдужим і